

Εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς μεθοδολογίας τῶν ὀρισμῶν. Θὰ ὑπογραμμίσωμεν μόνον ὅτι αὕτη πρέπει νὰ ἔχη ὡς βάσιν τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὁμοίων ἀπὸ τὰ ἀνόμοια καὶ νὰ ἀποδίδῃ σημασίαν εἰς τὰς λειτουργικὰς ἐνοίας. Ἐχομεν ὡς τυπικὸν παράδειγμα τὸν ὀρισμὸν τοῦ χρήματος. Ἡ καλύτερα μέθοδος ὀρισμοῦ εἶναι νὰ ἀναζητήσωμεν τὰς λειτουργίας τοῦ χρήματος, δηλαδὴ τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ.

Δυστυχῶς, εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην δὲν καταβάλλεται ἡ ἀπαραίτητος προσοχὴ εἰς τὸ πρόβλημα τῶν ὀρισμῶν καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχουν ἀτελεῦττοι διαφωναίαι. Δὲν εἶμεθα σύμφωνοι εἰς τὸν ὀρισμὸν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τοῦ νομίσματος, τοῦ τόκου, τῆς ἀποταμιεύσεως κλπ., δηλαδὴ διαφωνοῦμεν εἰς ὅλα. Κάθε οἰκονομολόγος ἔχει τοὺς δικούς του ὀρισμούς, τοῦτο δὲ δικαιολογεῖ τὴν παρατήρησιν τοῦ Max Weber ὅτι οἱ ὀρισμοὶ ἀποτελοῦν ἀντικείμενα προσωπικῆς χρήσεως, ὅπως αἱ ψήκτραι τῶν ὀδόντων.

Ἄναμφιβόλως, τὸ πρόβλημα τοῦ ὀρισμοῦ ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι δυσχερέστατον, μίᾳ καλύτερα ὅμως προσπάθεια ἐ κμέρους τῶν οἰκονομολόγων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ βελτίωσιν τῆς σημερινῆς καταστάσεως. Δυστυχῶς, φαίνεται ὅτι τὰ μεθοδολογικὰ προβλήματα δὲν ἀπασχολοῦν τοὺς οἰκονομολόγους. Καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη οἱ ὅποιοι ἔγραψαν βιβλία περὶ μεθόδου, ἠγνόησαν τὸ πρόβλημα τοῦ ὀρισμοῦ.

Ὁ καθηγητὴς κ. Robbins, εἰς ὁλόκληρον τὸ βιβλίον του περὶ μεθόδου εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ἀφιέρωσε τὰς ἀκαλοῦθους λέξεις: «Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἐξάγομεν πολλὰ ἀπὸ τοὺς ὀρισμούς, ἀλλὰ οἱ ὀρισμοὶ δὲν εἶναι αὐθαίρετοι».

Τί εἶναι ὅμως ὀρισμοὶ καὶ πῶς δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν τὰ λάθη καὶ τὰς διαφωνίας, οὐδόλως ἐπληροφορήθημεν παρὰ τοῦ κ. Robbins. Καὶ ὅμως, εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ μεγάλη σύγχυσις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ὀφείλεται εἰς τοὺς ὀρισμούς. Εἰς ἕν ἔργον του, δημοσιευθὲν κατὰ τὸ 1897, ὁ J. N. Keynes παρετήρει ὅτι πλείστα λάθη εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην προέρχονται ἀπὸ ἐσφαλμένους καὶ ἀορίστους ὀρισμούς.

Εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν δὲν ὑπάρχει ἀκόμη ταυτότης ἀπόψεων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀποψις τοῦ Rist, διὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν, συμφώνως μὲ τὸν ὀρισμὸν τὸν ὅποιον δίδει εἰς αὐτό, δὲν εὑρίσκειται εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας, προβαίνει εἰς μίαν θεθαίωσιν τὴν ὅποιαν κανεὶς δὲν ἐσκέφθη νὰ ἀντικρούσῃ». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ διαφωνία ἔγκειται εἰς τὸν ὀρισμὸν.

Καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστήμας, τὸ πρόβλημα τῶν ὀρισμῶν ὁδηγεῖ εἰς περιπλοκάς. Εἰς τὴν χημείαν παρατηρεῖ ὁ φιλόσοφος Renaud, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἕν σύνθετον ἐλάμβανε μόνον του καὶ αὐτομάτως τὸν ὀρισμὸν. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη τοῦ ὀρισμοῦ ὠδήγησεν εἰς ἀτελεῦττους συζητήσεις μεταξύ τῶν χημικῶν.

Εἰς τὰς θετικὰς ὅμως ἐπιστήμας, ἡ δυσχέρεια τοῦ ὀρισμοῦ ἀντιμετωπίζεται διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ μαθηματικὰ σύμβολα. Εἶναι ἄλλη μίᾳ μεγάλη ὑπηρεσία, τὴν ὅποιαν προσφέρει ἡ μαθηματικὴ γλῶσσα.

Ἐμνημονεύσαμεν προηγουμένως τὴν σύγχυσιν ἡ ὅποια ἐδημιουργεῖτο εἰς τὴν χημείαν ἐξ αἰτίας τῶν ὀρισμῶν. Ἄς ἀναφέρωμεν, ἐπίσης τὸ θέμα τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἐνεργείας. Κατὰ τὸν παλαιὸν ὀρισμὸν τοῦ Leibniz, ἐνέργεια εἶναι ἡ δυνατότης νὰ παράγωμεν κάτι. Ποῖος ὅμως δίδει σημασίαν εἰς αὐτὸν τὸν ὀρισμὸν; Ἡ ἐνέργεια ἔχει τὸν μαθηματικὸν τῆς τύπον καὶ κάθε ὀρισμὸς φαίνεται περιττός. Ὁλόκληρος ἡ νέα φυσικὴ, ὡς γνωστὸν, ἐκφράζεται διὰ τῶν μαθηματικῶν ἐξισώσεων καὶ τῶν ἀλγεβρικῶν συμβόλων.

Εἶναι γεγονός ὅτι εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα στηρίζεται εἰς τὰ μαθηματικά. Τί εἶναι ὅμως μαθηματικά καὶ πῶς δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ταῦτα, ἐπιφελῶς, εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην; Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα ἐρώτημα.

Ἀπὸ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας περὶ γνώσεως προκύπτει ὅτι ὑπάρχουν δύο κατηγορίαι προτάσεων: α) Αἱ συνθετικαὶ προτάσεις. β) Αἱ ἀναλυτικαί. Αἱ συνθετικαὶ προτάσεις

αναλυτικές προτάσεις, τελείως ταυτολογικές. Την έννοιαν ταύτην ἔχουν ὄλαι αἱ μαθηματικαὶ ἀναλύσεις περὶ γενικῆς ἰσορροπίας, ὡς καὶ ἡ λεγόμενη στατική θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Τοῦτο ὠδήγησε τὸν κ. Harrod νὰ θέσῃ τὸ ἐρώτημα: «Τὰ συστήματά μας περὶ γενικῆς ἰσορροπίας εἰς τὴν οἰκονομίαν ἔχουν μεγαλύτεραν ἀξίαν ἀπὸ τὸ σύστημα τῆς σχολαστικῆς;»

Ἄρα αἱ ἀναλυτικαὶ προτάσεις ἀνήκουν εἰς τὴν τυπικὴν λογικὴν καὶ ἀποτελοῦν ταυτολογίας. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς μεγίστας ἐπιφυλάξεις ἔναντι τῶν μαθηματικῶν τοῦ Keynes, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστὸν, εἶχε καὶ μεγίστην μαθηματικὴν κατάρτισιν. Ἴδου μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἀπόψεις του.

«Πολλὰ ἀπὸ τὰ πρόσφατα μαθηματικὰ οἰκονομικὰ συστήματα, δὲν εἶναι παρὰ ἀφηρημένα λογικὰ ἀναλύσεις, ἐξ ἴσου συγκεχυμένα μετὰ τὰς ἀρχικὰς προτάσεις. Ἐπιτρέπουν μόνον εἰς τοὺς δημιουργοὺς τῶν νὰ λησμονήσουν μέσα εἰς τὸν δαίδαλον τῶν ματαίων καὶ ἀπαιτητικῶν συμβόλων τὰς περιπλοκάς καὶ ἀλληλεξαρτήσεις τοῦ πραγματικοῦ κόσμου».

Ἄλλα καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς σκέψεως τοῦ Hicks εἶναι λίαν χαρακτηριστική. Καθημερινῶς γίνεται περισσότερον σκεπτικιστῆς καὶ περισσότερον προσεκτικός, ἔναντι τῶν θεωρητικῶν κατασκευασμάτων, μετὰ βᾶσιν τὰ μαθηματικά. Ὁ καθηγητὴς Guillep παρατήρει προσφάτως ὅτι ὁ Hicks, κατὰ τὰς ὁμολογίας του, ἔγινε σκεπτικιστῆς ἔναντι τῶν θαυμασιῶν θεωρητικῶν του δημιουργιῶν καὶ ἡμέρα τῆ ἡμέρα καθίσταται περισσότερον ἀπλοῦς, περισσότερον προσεκτικὸς καὶ πληρέστερος εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν.

Ἐνώπιον μάλιστα τῆς συγχρόνου τάσεως τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, εἰς ἀπίστευτον ἀριθμὸν, τῶν ὑποδειγμάτων, ὁ Samuelson παρατηρεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνατῶν ὑποδειγμάτων εἶναι τόσοσὺν μέγας, ὥστε ἀπαιτεῖται ὀλόκληρος βίος διὰ τὴν μελέτην αὐτῶν. Ποία ὁμως εἶναι ἡ ἀξία αὐτῶν; Ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν J. M. Letiche, ὄλα τὰ ὑποδείγματα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Keynes δὲν εἶναι παρὰ ἀριθμητικὰ ἀσκήσεις.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ Hicks, ὅστις θεωρεῖ ὡς ματαίαν τὴν προσπάθειαν τοῦ Keynes πρὸς ἐξήγησιν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, διότι λέγει ὅτι εἰς τὰς ἀναλύσεις ταύτας ὄλα ἐξηγοῦνται ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κύριον: τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις.

Ἴσως τοῦτο ἐξηγεῖ κάποιαν πρόσφατον ἀντίδρασιν κατὰ τῆς μαθηματικῆς οἰκονομίας, εἶναι ὁμως ἀπαραίτητον νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὴν ἀντίθετον ὑπερβολήν.

Φρονούμεν ὅτι τὰ μαθηματικὰ εἶναι ἀπαραίτητα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ὡς βοηθητικὴ γλῶσσα. Διὰ τὰ προστρέξωμεν εἰς ἓν πρόχειρον παράδειγμα, τὰ προβλήματα τῶν ἔλαστικότητων εἶναι ἀδύνατον νὰ μελετηθοῦν ἄνευ τῆς χρήσεως μαθηματικῶν.

Ἐναντι ὁμως τῶν συστημάτων γενικῆς ἰσορροπίας καὶ τῶν ἀφηρημένων θεωριῶν, αἰτινες ἀποτελοῦν ταυτολογίας, ἐπιβάλλεται μεγίστη ἐπιφύλαξις. Βεβαίως εἰς ὄλας ἐπιστήμας ἡ γνώσις προχωρεῖ διὰ τῆς χρήσεως θεωρητικῶν ὑποδειγμάτων. Ὁ Kelvin παρετήρει: ἐὰν δυνηθῶ νὰ κατασκευάσω ἓν μηχανικὸν ὑπόδειγμα, ἀντιλαμβάνομαι καλύτερον τὴν πραγματικότητα.

Πέραν ὁμως τῶν ὑποδειγμάτων καὶ τῆς στατικῆς οἰκονομίας ὑπάρχει ἡ δυναμικὴ οἰκονομία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν μόνην πραγματικότητα. Ἄλλα τὸ κεφάλαιον τῆς δυναμικῆς οἰκονομίας εἶναι ἀκόμη ἄγγραφον, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Leontief. Ἡ προσπάθεια κατασκευῆς δυναμικῶν ὑποδειγμάτων ἐκ μέρους τῶν Harrod, Domar, Hicks καὶ ἄλλων εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὸ πρῶτον στάδιον. Διὰ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ συστήματα ταῦτα δυναμικῶν μεταβλητῶν, ὡς ἡ ἐξέλιξις τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τῆς τεχνολογίας ἐμφανίζονται μεγάλα δυσχερεῖαι. Εἰς τὰ ὑποδείγματα δυσκόλως συλλαμβάνονται τὰ κυριώτερα φαινόμενα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ὡς ταῦτα ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἱστορικῇ τῶν ἐξελίξει.

Δὲν εἶναι βεβαίως σκόπιμον νὰ περιορισθοῦν αἱ ἀναλύσεις μας εἰς ἀπλοῦς συλλογισμοὺς καὶ ἱστορικὰς μελέτας. Ἡ χρῆσις τῶν μαθηματικῶν εἶναι ἀπαραίτητος, ἐν τελευταίᾳ ὁμως ἀνάλυσις ὡς κριτήριον ἀπομένει ἡ πραγματικότης. Ἡ σύγκρισις μετὰ τὴν πραγματικότητα δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀπόρριψιν τῆς θεωρίας, λόγω ἀσυμφωνίας, οὐδέποτε ὁμως εἰς ἐπιβεβαίωσιν. Δυνάμεθα μόνον νὰ θεωρήσωμεν ταύτην ὡς προσωρινῶς ἀποδεκτὴν, ἐφ'

